

den enevældige stat. Alle artikler må betegnes som kritiske, velargumenterede og velorienterede. Der er brede anmeldelser, der giver hug til folk, som ikke lever op til den faglige standard, og som er kommet for skade at træde ind i Lauridsens bed – amatørhistorikeren Poul Harris og hortonomnen Annie Christensen. Med får man også enkelte utrykte bidrag, blandt andet en helt ny præciserende analyse af det anonyme skrift fra 1650'erne, »Den borgerlige Stands onde Vilkår«, samt ajourførte litteraturhenvisninger.

Samlingen er i udtalt grad præget af respekt for »de gamle«, i al fald visse af dem! Som det siges i en af de genudgivne anmeldelser: »Det er et usympatisk træk, når en forsker ikke vil vedkende sig de skuldre, hun står på«. Det gør Lauridsen til fulde. Den først aftrykte artikel er en kritisk stillingtagen til Ladewig Petersens epokegørende bind af *Dansk Socialhistorie* fra 1980, og antologiens sidste del udgøres af to artikler, der fastslår J.A. Fridericias og Johan Jørgensens store betydning for 1600-tallets historie. Lauridsen ser sig selv i en fortsat diskussion med forudgående forskere, såvel i almindelighed med Ladewig Petersen og hans tanker om samfundets indretning som mere specifikt med Johan Jørgensen og dennes reetablering af købmandsstandens image. Hele tiden er Lauridsen imidlertid også orienteret i forhold til den internationale litteratur. Ud over at give bidrag til 1600-tallets historie afspejler bogen selvklart en udvikling i et forfatterskab. Vi fornemmer tidens skift. Her er både den strukturelt orienterede artikel om *Dansk Socialhistorie* i et bind af *Den jyske Historiker* fra 1982, hvis forfattere ifølge Lauridsens egen note blev betegnet som »de marxistiske khomenier på Historisk Institut ved Århus Universitet«, og senere mere genealogisk, litterært orienterede bidrag. Der er imidler-

tid linje og klar logik i samlingen, der læses med fornøjelse. Den opfordrer egentlig til, at flere danske historikere udgiver tilsvarende antologier.

Bjørn Poulsen

Sebastian Olden-Jørgensen: *Kun navnet er tilbage – en biografi om Peter Griffenfeld*. (G.E.C. Gads Forlag, 1999). 351 s., 298 kr.

Bogens hovedperson er kendt og forbindes ofte med citatet: »Gør en stor mand af ham, men gør det langsomt«. Historien handler om vinhandlersønnen Peter Schumacher, der – i strid med formaning – gjorde en kometagtig karriere under enevælden, blev adlet Griffenfeld og fik magtfulde embeder, for derefter ved en politisk skueproces at blive anklaget for blandt andet embedsforsømmelse og højforræderi og dømt fra liv, ære og gods. På retterstedet blev dødsdommen ændret til livsvarigt fængsel. Om det er denne »gode historie«, der får talrige turister til at fotografere statuen af Griffenfeld i Rigsarkivets gård, får stå hen. Statuens indskrift: »Statsstyrets grundlægger« er næppe i sig selv så oplydende, at den er værd at tage med hjem for japanske turister. Og ganske interessant rummer Olden-Jørgensens revurdering af Griffenfeld også en kraftig nedtoning af hans indsats med hensyn til reformering af forvaltningen.

Som genre har biografiskrivningen været inde i en opgangsperiode. Christian 4.-jubilæet i 1988 gav anledning til adskillige beskrivelser af den kendteste person i kongerækken, men flere personer blev trukket med. Ditlev Tamm beskrev Christian 4.s kanslere Jacob Ulfeldt (d. 1630) og Christen Friis til Kragerup (d. 1639), ligesom også Ole Degn leverede en fin skildring af sidstnævnte. Steffen Heibergs vellykkede biografi om Christian 4. lå formentlig bag ønsket om, at han også beskrev svigersøn-

nen, Corfitz Ulfeldt. En anden svigersøn, Hannibal Sehested, beskrev C.O. Bøggild-Andersen for mange år siden, så med forbigåelse af øvrige er mange af 1600-tallets ledende, politiske skikkelser nu biograferet. Hvad Griffenfeld angår, er han blevet biograferet tidligere. A.D. Jørgensens monumentale biografi fra 1893-94 betegner forfatteren selv som fortsat uundværlig ved studiet af Griffenfeld (s. 308), og i 1910 udkom Knud Fabricius' biografi om Griffenfeld, ligesom Steffen Heiberg – for nu blot at nævne de vigtigste – i *Dansk Biografisk Leksikon* (3. udg.) leverede en tolkning, der i vid udstrækning har præget Olden-Jørgensens fremstilling.

Bogen henvender sig til et bredt publikum. Derfor kan man heller ikke vente at finde mere udførlige overvejelser om biografiskrivningens problemer og formål, men det er interessant, at forfatteren benytter Griffenfeld som et vindue til enevælden (s. 10), ligesom titelbladet rummer citatet: »Human beings are too important to be treated as mere symptoms of the past«, dvs. variationer over det gammelkendte tema om vekselvirkningen mellem enkeltindividet og dennes samtid. I dette tilfælde blot understreget af, at Griffenfeld som en magtfuld person på én gang var med til at forme og var et produkt af sin tid.

Forfatteren giver derfor ikke blot et godt rids af Griffenfelds livsforløb og karriere, men også af de rammer, han agerede indenfor. Ikke mindst lykkes det for forfatteren at give et godt billede af tidens patron- og klientforhold. Men nok så vigtigt får man indblik i de omstændigheder ved enevældens magtudøvelse, der gjorde en karriere som Griffenfelds mulig. Hertil hører skildringen af konfrontationen mellem enevoldskongen og den bureaukratiske opposition samt styrkelsen af kongens kammer. Griffenfeld blev kammersekretær i 1665. Samme år affattede han

Kongeloven, Europas eneste enevoldsgrundlov, hvor han samtidig demonstrerede sin »smidige ånd«.

Læseren sidder måske tilbage med et indtryk af at have fået mere at vide om tiden end om manden; men det er jo et velkendt problem, at det kan være vanskeligt at komme tæt på personen og dennes karaktertræk. Mens de statsretlige rammer beskrives utrolig detaljeret, får læseren en mere generel skildring af det udenrigspolitiske stof, der blev Griffenfelds skæbne. Her skildrer forfatteren Griffenfelds forsøg på at holde flere muligheder åbne i udenrigspolitikken.

Bogen er yderst veldisponeret og velskrevet. Sidstnævnte er ikke mindst heldigt, da den henvender sig til en bredere kreds. Fra en faghistorisk synsvinkel kan man ærgre sig over et par ting. Der bliver ikke meget plads til en begrebsdiskussion. Og bogen er forsynet med et skjult noteapparat, dvs. der findes ingen notehenvisninger i teksten, men læseren, der vil kigge forfatteren i kortene, skal hele tiden slå op bag i bogen for at se, om der findes litteraturhenvisninger. Og findes disse, refereres der til sidetal og afsnit. Det er formentlig forlaget og ikke forfatteren, der har ønsket dette system, og inden for de givne rammer har forfatteren gjort det godt. Men irriterende er det, og det nødvendigtige noteapparat gør det også vanskeligt at se, hvad der er henholdsvis forfatterens og andres fortjeneste. Det forekommer også lidt ejendommeligt, at A.D. Jørgensens og Knud Fabricius' biografier om Griffenfeld ikke findes i litteraturlisten, men skal søges i forkortelseslisten (s. 308) umiddelbart før noterne. Og på samme måde kunne man have ønsket sig en fortegnelse over utrykte kilder.

I 1907, tre år før Knud Fabricius udgav sin Griffenfeld-biografi, så han Griffenfelds lig. Gravfreden blev også forstyrret nu. Man kan undre sig over

idéen bag opgravningen. Forfatteren er yderst skeptisk over for at afkode sjæleliv på grundlag af et indtørret lig (s. 304). I stedet diskuteres størrelsen af hans fod og krop, og i dette afsnit omtaler forfatteren sig selv i tredje person – f.eks. »historikeren er ikke i tvivl« (s. 306). Om man kan lide denne stil, er et spørgsmål om smag og behag, men det skal på ingen måde skygges for, at vi her har fået en moderne, grundig og velskrevet fremstilling af en af den tidlige enevældes frontfigurer. Det hører også til bogens fortjenester, at forfatteren – som i andre sammenhænge – flittigt har inddraget tidens lejlighedsdigte, en kildetype der ofte overses.

Leon Jespersen

Erik Gøbel: *De styrede rigerne. Embedsmændene i den dansk-norske civile centraladministration 1660-1814*. (Odense Universitetsforlag, 2000). 270 s., 250 kr.

Dette er en bog om embedsmandskorpset i den civile centraladministration. Forfatteren, seniorforsker Erik Gøbel fra Rigsarkivet, kalder det selv en massebiografi, og det er meget betegnende. Det analytiske mål for bogen er nemlig alene alle disse embedsmænd, der sad rundt i kontorerne på Slotsholmen. De to bemandingsmæssigt største institutioner var Skatkammerkollegiet/Rentekammeret og Danske Kancellii, der tilsammen beskæftigede godt en tredjedel af embedsmændene 1660-1814.

Når forfatteren får stof i hænde, der kan belyse bredere sammenhænge, benytter han det selvfølgelig, men fokus er hele tiden på embedsmændene som korps. Rygraden i bogen er en stor datasamling, uddraget af Kringelbachs embedsmandsstater, alle de biografiske leksika og en række andre stater og afhandlinger. Bogen efterlader et indtryk af soliditet og grundighed, og man tør i

ét og alt forlade sig på dens resultater. Den følger sig altså fint til rækken af tidligere, gode administrationshistoriske studier fra det statslige arkivvæsen. Men som afhandling betraget har den nogle sider, der kalder på diskussion.

Er titlen korrekt? Det var vel ikke embedsmændene, der styrede rigerne. Embedsmændene var også dem, andre brugte til at styre med. Bogens mest problematiske del er dens meget brede definition af en embedsmand, der kommer til at indbefatte alt fra yngste skriver til excellencerne i rigets råd. Det volder et vist bevær at acceptere betegnelsen »embedsmand« hæftet på politiske dyr som A.P. Bernstorff, C.D.F. Reventlow og E.H. Schimmelmann, og det er også lidt uden for orden at behandle kongesønnernes deltagelse i Gehejmekonseillet og Gehejmestatsrådet såvel som i den egentlige administration på næsten lige fod med almindelige embedsmænd. Derimod stiller sagen sig anderledes med en professionel administrator som J.S. Møsting, som Gøbel ellers sætter i samme kategori som Bernstorff, Reventlow og Schimmelmann. Møsting var ærkeeksemplet på fremgangen for den meritokratiske praksis.

Der fremlægges holdbare og interessante resultater. Det herskende helstatsparadigme har også befrugtet denne undersøgelse. Den nationale repræsentation var sådan, at danskerne var voldsomt overrepræsenteret i forhold til befolkningstal, nordmændene var stærkt forfordelt, mens hertugdømmernes repræsentation svarede til deres befolkningsandel. Et vigtigt resultat er, at det påvises, at Loven om Indfødsret fra 1776 reducerede det udenlandske islet blandt de lavere embedsmænd betragteligt. Man formodede ellers, at den ingen synderlig effekt havde haft, men det skyldes, at man kun har set på de højeste embedsmænd. Gøbel viser i tilgift, at udlændingene især blev kaldet til de